

5. Постанова N 807/798/16: Рішення Верховного Суду від 22.01.2020. URL: <https://cutt.ly/tugejzn> (Дата звернення: 10.03.2020)
6. Ткач О. І. Наслідки невідповідності професійних характеристик працівника встановленим вимогам. Підприємництво, господарство і право, 2016. № 5. С. 42-46
7. Данилов М. О. Проблеми правового регулювання трудового договору. Науковий вісник публічного та приватного права, 2016. № 3. С. 84-87
8. Шамшина І.І. Випробувальний строк як факультативна умова трудового договору: проблеми правового регулювання. Актуальні проблеми права: теорія та практика, 2014. № 29. С. 28-37.
9. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50.
10. Олексів І. І. Юридичні гарантії прав працівників у строкових трудових правовідносинах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05 - трудове право; право соціального забезпечення/ЛНУ ім. І. Франка. Л., 2020. 23 с.
11. Постанова № 6-156цс12: Рішення Верховного Суду України від 26.12.2012. URL: <https://cutt.ly/Huf51Wv> (Дата звернення: 10.03.2020)
12. Рішення у справі за конституційною скаргою Жабо Т. М. щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 40 Кодексу законів про працю: Рішення Конституційного Суду України від 4 вересня 2019 року № 6-р (П)/2019. Офіційний вісник України. 2019. № 77. С. 8.

УДК 349.2

Костенко В. Г.,
суддя Ковпаківського
районного суду м. Суми

ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ

У статті проаналізовано поняття соціального забезпечення суддів. З'ясовано сутність і значення даної правової категорії. Досліджено підходи науковців до соціального забезпечення суддів.

Ключові слова: соціальні відносини, соціальне забезпечення, соціальний захист, суддя.

In the article the concept of social security of judges is analyzed. The essence and significance of this legal category are clarified. The approaches of scientists to the social security of judges are studied.

Key words: social relations, social security, social protection, judge.

В умовах реформування судової системи України визначення основ захисту прав, свобод та інтересів суддів у соціальній сфері набуває пріоритетного значення. Питання соціального забезпечення суддів є невід'ємним елементом їхнього статусу, що допомагає реалізувати гарантії здійснення правосуддя, передбачені Конституцією та законами України.

Питання розробки оптимальної моделі соціального забезпечення суддів в Україні залишається дискусійним. Довіра громадян до системи правосуддя та незалежний розгляд судових справ напряму залежать від теоретичного, практичного обґрунтування та повноцінного забезпечення ключових позицій соціального забезпечення суддів. У зв'язку з необхідністю справедливого, неупередженого та об'єктивного розгляду справ, судова гілка повинна у повному обсязі отримувати відповідні соціальні гарантії, що у свою чергу створить належні умови для

високопродуктивної роботи та протидії негативним явищам в системі судочинства України. Забезпечення законності та справедливості в діяльності судів вимагає переосмислення основних компонентів розбудови системи соціального забезпечення служителів Феміди відповідно до норм міжнародного права, європейських цінностей та враховуючи високе звання та статус судді.

Наукове дослідження соціального забезпечення суддів здійснювалося багатьма вченими, зокрема, Д.М. Притикою, Т.В. Галайденко, Р.В. Куйбідою, В.Л. Федоренком, Б.Є. Желіком, Л.В. Скоморохи, В.В. Городовенком, І.О. Гуменюком, М.М. Куциною, М.Д. Савенком та багатьма іншими. Разом із тим, сучасні аспекти соціального забезпечення є недостатньо дослідженими.

Для повноцінного розуміння та розкриття вказаної проблематики визначимо поняття «суддя» та «соціальне забезпечення».

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» встановлює, що суддею є громадянин України, який відповідно до [Конституції України](#) та цього Закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі[1].

Інакше кажучи, професійний суддя є громадянином України, що призначений або обраний на посаду до одного з судів України відповідно до вимог чинного законодавства. Здійснення правосуддя є основною функцією судді, яку він фахово виконує, керуючись встановленими засадами судочинства.

Зі змісту рішення Конституційного Суду України від 5 квітня 2011 року [№3-рп/2011](#) випливає, що суддею є особа, яка виконує конституційну функцію – здійснення правосуддя, що обумовлює його спеціальний правовий статус. При його визначенні законодавець повноважний установлювати спеціальні вимоги для зайняття таких посад. Суддя наділений особливим (спеціальним) правовим статусом, зміст якого характеризують певні вимоги, обмеження щодо зайняття цієї посади та гарантій його діяльності [2].

Виконання передбачених Конституцією України та Законами України повноважень щодо відправлення правосуддя дозволяє відмежувати суддю від інших суміжних правових та управлінських професій (прокурор, присяжний, керівник установи тощо), оскільки виконувати повноваження суду (суддів) іншими посадовцями заборонено. На суддю поширюється ряд вимог щодо освіти, досвіду роботи, особистих якостей, які розкривають його статус та особливості формування суддівського корпусу в Україні.

Досягнення посади судді – результат фахової підготовки та постійного самовдосконалення. Встановлення високих вимог щодо правової підготовки, морально-етичних та особистих якостей до кандидатів на посаду судді – свідчення високих демократичних стандартів формування суддівського корпусу та значного обсягу відповідальності, покладеного на служителів Феміди.

Схожу за змістом позицію обґрунтовано у положеннях Закону України «Про статус суддів» (втратив чинність 01.01.2012), відповідно до яких, суддів слід вважати посадовими особами судової влади, які відповідно до Конституції України наділені повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в Конституційному Суді України та судах загальної юрисдикції [3].

Вказаний підхід є виправданим, оскільки суддя обіймає посаду або в судах загальної юрисдикції, або в Конституційному Суді України, наділяється необхідним обсягом повноважень для справедливого та неупередженого здійснення правосуддя.

У теоретичних дослідженнях Р.З. Голуботовського міститься інформація, що суддя є публічним службовцем, що проходить політично-нейтральну службу в органах судової влади; служба на посаді судді є окремим видом публічної служби в судах України [4, с.130].

Вважаємо запропонований варіант пояснення вказаної дефініції вдалим, адже суддя дійсно належить до осіб, професійна діяльність яких у сучасному розумінні є публічною службою, для якої не характерна активна участь у політичному житті держави.

Аналізуючи поняття соціальне забезпечення, О.М. Ярошенко зауважує, що під соціальним

забезпеченням слід розуміти сукупність створюваних і гарантованих державою економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на компенсацію або мінімізацію наслідків погіршення матеріального й соціального становища суддів у разі хвороби, втрати працездатності, годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, старості, настання інших установлених законодавством страхових ризиків, за рахунок коштів страхових фондів, що формуються шляхом сплати обов'язкових страхових, а також надходять з інших передбачених законом джерел, і використовуються виключно за їх цільовим призначенням [5, с.10].

Автор акцентує увагу на найбільш сутнісні характеристики питання соціальної захищеності працівників (у тому числі суддів) в Україні. Соціальне забезпечення, на переконання дослідника, передбачає втілену у різноманітних заходах діяльність держави щодо компенсації та мінімізації наслідків соціальних ризиків за рахунок цілеспрямованого використання коштів, накопичених у встановленому законом порядку. Однак, соціальне забезпечення суддів, як і інших осіб, не повинно обмежуватися виключно реакцією щодо настання несприятливих життєвих обставин (соціальних ризиків), а мати постійний характер і постійно вдосконалюватись, виходячи з реальних потреб суддівського корпусу.

Схоже за змістом бачення надається С.В. Калашниковим, який розглядає соціальне забезпечення як систему відносин, яка виникає з приводу надання пенсій, допомог та інших видів забезпечення при настанні життєвих обставин, що тягнуть за собою втрати або знищення доходів, малозабезпеченість, бідність [6, с.47].

Вважаємо, що вказане розуміння звужує зміст досліджуваного явища, оскільки характеризує соціальне забезпечення як певний механізм, що надає компенсації внаслідок настання певних життєвих обставин. Водночас слід розуміти, що соціальне забезпечення є складним та багатоаспектним явищем, яке має на меті гарантувати добробут, гідне матеріальне становище, високий ступінь захищеності суддів, тому не може обмежуватися виключно компенсацією чи відшкодуванням, а повинно містити комплекс дієвих інструментів гарантування ключових соціальних прав суддів.

А.В. Дудчак у своїй праці висловлює позицію, що соціальне забезпечення становить систему державних і суспільних заходів із матеріального забезпечення суддів на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках [7, с.569].

Загалом у вказаному розумінні звернуто увагу на основні випадки дії механізмів держави у випадку настання соціальних ризиків у осіб, що реалізують функцію правосуддя. Разом із тим, вказане визначення не розкриває, за рахунок чого відбуваються відповідні соціальні виплати.

Актуальною є позиція М.А. Дідиченко, який визначає соціальне забезпечення суддів як ключовий елемент незалежності суддів, що є одним з найбільш складних аспектів проведення судової реформи в Україні [8, с.183-184].

Необхідність зменшення втручання в роботу судових органів, формування поваги до їх роботи, вважається актуальними напрямками роботи з удосконалення системи судочинства. Не випадково судова гілка влади є окремою складовою триєдиної системи поділу влади, а тому потребує суттєвого фінансування, матеріального та соціального забезпечення. Гарантії справедливого та незалежного судочинства формуються завдяки послідовній державній політиці, спрямованій на створення необхідних умов для роботи суддів, формування середовища високопродуктивної роботи, у якому забезпечення соціальних справ та свобод відіграє одну з ключових ролей.

Опрацювавши питання права на соціальне забезпечення у системі конституційних прав, А.Л. Клименко визначила, що соціальне забезпечення суддів – їх основне та суб'єктивне право, що: 1) виникає від народження; 2) не може бути відчуженим; 3) конкретизоване у галузевих актах; 4) залежить від прожиткового мінімуму [9, с.26].

Інакше кажучи, соціальне забезпечення суддів є невідчужуваним суб'єктивним правом,

зміст якого розкривається у актах законодавства та залежить від офіційно встановленого прожиткового мінімуму. Таке розуміння розкриває особливість соціального забезпечення суддів як категорії, що належить до конституційних прав та водночас деталізується і розкривається у інших актах законодавства у контексті гарантування соціальної захищеності суддів.

На думку В. Л. Федоренка, матеріальне, побутове та соціальне забезпечення суддів як під час повноважень, так і у відставці є елементами конституційно-правового статусу судді [10, с.501].

З огляду на це, розгляд питання соціального забезпечення суддів знаходиться у площині розуміння конституційного статусу судді, який напряду залежить від якісного захисту інтересів суддів у соціальній сфері.

Дійсно, між соціальним забезпеченням та незалежністю суддів існує тісний діалектичний зв'язок, який можна прослідкувати у соціально-забезпечувальних нормах вітчизняного законодавства. Соціальні гарантії є одним з невід'ємних атрибутів незалежної судової влади.

Цікавою є і думка Б.І. Сташківа, що соціальне забезпечення – це закріплені в нормативних актах та гарантовані державою умови і засоби реалізації суддями правомочин у сфері соціального забезпечення в разі настання обставин, що впливають із відповідного соціального ризику, передбаченого правовою нормою. Разом із тим, автор погоджується, що соціальне забезпечення розкривається у Конституції України як поняття тотожне соціальному захисту [11, с.46].

Дійсно, правові позиції не мають однозначності у розкритті поняття соціального забезпечення, адже це багатоаспектна категорія, зміст якої (окрім надання необхідного обсягу забезпечення у випадку настання соціального ризику) розкривається також у взаємозв'язку з іншими ознаками, які впливають на ступінь соціальної захищеності суддівського корпусу.

На наше переконання, найбільш ґрунтовно та повноцінно вказану дефініцію розкрив О.О. Беспалов. У своєму науковому дослідженні автор висловлює позицію, що соціальне забезпечення суддів є комплексною системою соціальних гарантій, що створює надійні умови для реалізації повноважень на здійснення правосуддя та гарантують задоволення фінансових, матеріальних, духовних і потреб безпеки судді у питаннях винагороди за працю, відпочинку, соціального страхування, забезпечення житлом та необхідними для роботи засобами, а також іншими важливими умовами як компенсації обмежень, установлених законодавством для цієї категорії осіб [12, с.30].

Автор надає більш об'ємну характеристику досліджуваному явищу, виділяючи декілька відокремлених аспектів (питання праці, відпочинку, соціального страхування, матеріально-технічного забезпечення). Гармонійне поєднання основних соціальних гарантій, які надаються суддям, створюють систему, яка дозволяє забезпечити суддям необхідний життєвий рівень з врахуванням їх професійного статусу, обсягу виконаних обов'язків тощо.

Зважаючи на сформовані наукові погляди щодо тлумачення поняття соціального забезпечення, сформуємо власне бачення вказаного явища.

Ми вважаємо, що соціальне забезпечення суддів – це визначена чинним законодавством сукупність гарантованих та необхідних для високопрофесійної та високоморальної діяльності економічних, правових, організаційних механізмів, що забезпечують незалежність судової гілки влади, надійне та стабільне фінансово-матеріальне становище суддів в умовах підвищеної відповідальності, сприяють реалізації їх соціальних прав та інтересів шляхом надання пенсій, допомог та інших видів забезпечення при настанні життєвих обставин, що тягнуть за собою матеріальні та фінансові труднощі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення :19.10.2020)
2. Правовий статус судді. URL: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyuy-status->

suddi (дата звернення: 19.10.2020)

3. Про статус суддів: Закон України від 15 грудня 1992 року N 2863-XII (редакція від 01.01.2012) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2862-12> (дата звернення: 19.10.2020)
4. Голуботовський Р.З. Публічна служба в органах судової влади як адміністративно-правова категорія. Юридичний науковий електронний журнал. №1.2019. С.127-130.
5. Право соціального забезпечення в Україні : підручник О. М. Ярошенко, Г. О. Барабаш, Н. М. Вапнярчук та ін. ; за ред. О. М. Ярошенка. 4 те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2015. 458 с
6. Калашников С.В. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах. Ефективна економіка. 2016. № 1. 47 с.
7. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку . Молодий вчений. 2017. № 5. С. 568-572. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5_128
8. Дідиченко М. А. Стан соціального забезпечення суддів в умовах проведення судової реформи, Форум права. 2012. № 2. С. 183-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_31 (дата звернення :19.10.2020)
9. Клименко, А. Л. Право на соціальне забезпечення у системі конституційних прав і свобод людини і громадянина. Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів 2016. №1. С. 22-26.
10. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. За заг. ред. проф. В. Л. Федоренка. 4-вид., перероб. і доопр. К. : Видавництво Ліра К, 2012. 576 с.
11. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ "ПВК "Десна", 2016. 692 с.
12. Беспалов О.О. Соціальне забезпечення суддів в умовах євроінтеграції України:дис.... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2018. 175с

УДК 349.22

Куксін С. Ю.,
здобувач кафедри правознавства
Юридичного факультету
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

ЩОДО ПИТАННЯ НАДАННЯ ГАРАНТІЙ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ, ОБРАНИХ НА ВИБОРНІ ПОСАДИ

У статті розглянуті проблемні питання реалізації гарантій для працівників, обраних на виборні посади. Проаналізована стаття 118 Кодексу законів про працю України з огляду на історичний аспект. Автором порушене питання на виборні посади, в яких саме організаціях діють гарантії статті 118. Висвітлено проблему надання попередньої роботи (посади) колишнім державним службовцям, які працювали на обраних посадах в органах державної влади чи місцевого самоврядування. Надана характери статусу депутата місцевих рад та народного депутата в частині надання попередньої роботи (посади). Проаналізовано конституційне подання щодо порушеної теми. Зроблений висновок, має бути ґрунтовно досліджене питання: чи існує взагалі потреба у положеннях статті 118 Кодексу законів про працю України.

Ключові слова: виборні посади, попередня робота, державний службовець, гарантії, громадська організація, політична партія.